

Л.М. ГРЕНЬ

СУЧАСНИЙ СТАН ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена аналізу стану забезпечення гендерної рівності в Україні. На підставі вивчення позитивного європейського та світового досвіду доведено доцільність забезпечення у практиці формування державної політики принципів гендерної рівності та обґрунтовано ефективність колегіального стилю управління щодо підтримки стабільності суспільних інститутів. Теоретичні та методологічні основи дослідження розкривають правове регулювання державної гендерної політики в Україні, що здійснюється нормативно-правовими актами двох рівнів: наднаціонального та національного. Мета статті – проаналізувати сучасний стан гендерної рівності в Україні та запропонувати шляхи удосконалення та розвитку національного рівня нормативно-правової бази держави з регулювання її гендерної політики. У дослідженні розглянуто законодавчу базу України щодо гендерної рівності, нормативно-правові документи, що закріплюють позиції уряду держави стосовно забезпечення гендерних прав. Наведено результати дослідження Індексу гендерного розриву із супроводжуючим його рейтингом країн світу за показником рівноправності чоловіків і жінок як в Україні, так і в інших країнах світу. Надано пропозиції щодо визнання важливості та необхідності творення законодавства, яке б сприяло закріпленню та поширенню принципу гендерної рівності шляхом удосконалення та розвитку національного рівня нормативно-правової бази держави.

Ключові слова: гендерна політика, гендерна рівність, нормативно-правова база, правове регулювання, законодавчі механізми, індекс гендерного розриву, національний рівень, держава.

Л.Н. ГРЕНЬ

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА В УКРАИНЕ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ

Статья посвящена анализу состояния обеспечения гендерного равенства в Украине. На основании изучения положительного европейского и мирового опыта доказана целесообразность обеспечения в практике формирования государственной политики основ гендерного равенства и обоснована эффективность коллегиального стиля управления по поддержанию стабильности общественных институтов. Теоретические и методологические основы исследования раскрывают правовое регулирование государственной гендерной политики в Украине, которое осуществляется нормативно правовыми актами двух уровней: наднационального и национального. Цель статьи – проанализировать современное состояние гендерного равенства в Украине и предложить пути совершенствования и развития национального уровня нормативно-правовой базы государства по регулированию его гендерной политики. В исследовании рассмотрена законодательная база Украины по гендерному равенству, нормативно-правовые документы, закрепляющие позиции правительства государства по обеспечению гендерных прав. Приведены результаты исследования Индекса гендерного разрыва с сопровождающим его рейтингом стран мира по показателю равноправия мужчин и женщин как в Украине, так и в других странах мира. Представлены предложения по признанию важности и необходимости создания законодательства, которое способствовало бы закреплению и распространению принципа гендерного равенства путем совершенствования и развития национального уровня нормативно-правовой базы государства.

Ключевые слова: гендерная политика, гендерное равенство, нормативно правовая база, правовое регулирование, законодательные механизмы, индекс гендерного разрыва, национальный уровень, государство.

L.M. HREN

CURRENT STATE OF GENDER EQUALITY ASSURANCE IN UKRAINE: THE REGULATION-AND-LEGAL ASPECT

The article is devoted to analyzing the state of gender equality assurance in Ukraine. On the basis of studying the positive European and world experience, the expediency in assuring practical formation of state policies on gender equality principles is proved. Also, efficiency of collective management style concerning support of social institutions' stability is substantiated. The theoretical and methodological foundations of the research disclose the legal regulation of state gender policies in Ukraine, which is made through regulating-and-legal acts of two levels: the supranational, and the national. The goal of the article is to analyze the current state of gender equality in Ukraine and to offer ways to improve and develop the national level of the legal base of the state to regulate its

gender policies. In the research, the legislation of Ukraine is viewed in terms of gender equality, as well as regulating and legal documents that fixate the state government's position concerning the assurance of gender rights. The outcomes of studying the Gender Gap Index with the related ranking of the countries of the world by the equality of men and women index both in Ukraine and abroad are provided. Proposals are offered as to recognition of the need and urgency of forming a legislation which would foster the fixation and promotion of the gender equality principle by way of improvement and development of the national level of the legal base of a state.

Key words: gender policies, gender equality, regulation-and-legal base, legal regulation, legislative mechanisms, the gender gap index, national level, the state.

Постановка проблеми. Центральне місце в гендерних дослідженнях, які реалізуються з середини минулого століття, займає проблема соціальної нерівності чоловіків і жінок. В них розглядаються ролі, норми, цінності, риси характеру, якими суспільство наділяє жінок і чоловіків через системи поділу праці, культурні цінності та символи, для вибудовування традиційної гендерної асиметрії, ієрархії влади.

Вивчення позитивного європейського, та й взагалі, світового досвіду дає підстави для висновку про доцільність забезпечення в практиці формування державної політики принципів гендерної рівності. За словами видатного американського політолога Рональда Інглхарта, «гендерна рівність – це чутливий індикатор, який показує наскільки розвинутою та демократичною є держава». Висновки його дослідження свідчать: країни з високими показниками представництва жінок в політичних інституціях мають не тільки вищий рівень забезпечення громадянських прав і свобод. Такі держави – більш економічно розвинені, оскільки створюють умови для політичного і економічного різноманіття, толерантності, інклюзивності та міжособистісної довіри. Розвинені суспільства поступально переходять від жорстко ієрархічного стилю управління до більш колегіального. Ієрархічний стиль або умовно «чоловічий» акцентує увагу на домінуванні і змаганні. Тоді як колегіальний стиль і, відповідно, «жіночий» ставить на перше місце в лідерстві кооперацію і підтримку. Колегіальний стиль управління витісняє ієрархічний і бюрократичний тип лідерства і вважається більш ефективним для підтримки стабільності суспільних інститутів. В цілому, затвердження гендерної рівності – це частина широкої культурної трансформації, яка змінює функціонування традиційних суспільств і сприяє розвитку демократичних інститутів. Затвердження цінності гендерної рівності забезпечує перехід до постматеріалістичних цінностей самореалізації, які сприяють економічному розвитку країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження науковців, що опікуються гендерною рівністю, свідчать про складність і багатогранність цієї проблеми. Гендерній проблематиці в освіті приділяють увагу такі дослідники, як: І. Кон, О. Ярьська-Смирнова, Л. Попова, Л. Штильова, І. Клещина, Ф. Мамедова, К. Рахмадуліна, О. Чеснокова. Серед українських вчених ґрунтовні дослідження гендерної рівності в Україні здійснюють І. Жеребкіна, І. Головашенко, І. Лебединська, Т. Мельник, Н. Чухим; гендерних стереотипів та

гендерних ролей – Т. Виноградова, В. Семенов, П. Горностай, М. Пірен, В. Суковата; проблем інтеграції гендерного підходу в систему освіти України в цілому – Л. Булатова, Т. Говорун, І. Зверева, В. Кравець, О. Кікінеджи, Я. Кічук, О. Луценко, Л. Міщик, О. Смоляр, О. Сухомлинська; розробці науково-теоретичних засад гендерної педагогіки – Н. Грицяк, О. Друзь, В. Кравець, О. Петренко та інші дослідники.

Виклад основного матеріалу. Курс побудови європейських демократичних інститутів, який свідомо обрала для себе Україна, вимагає від її уряду, суспільства у різних його інституціях утвердження цінності гендерної рівності: «недопущення гендерної дискримінації, забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень (у першу чергу, через обрання в представницькі органи та призначення на урядові посади), забезпечення рівних можливостей для жінок і чоловіків щодо поєднання професійних і сімейних обов'язків, унеможливлення проявів гендерного насильства тощо» [3].

Державна гендерна політика в Україні будуватиметься, по-перше, на основі міжнародних нормативно-правових актів, ратифікованих Україною, а по-друге, регулюється національними нормативно-правовими актами щодо рівноправності між жінками і чоловіками. Таким чином, правове регулювання державної гендерної політики в Україні здійснюється нормативно-правовими актами двох рівнів: наднаціонального та національного [8].

До нормативно-правових актів наднаціонального рівня належить Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) 10 грудня 1948 року, основоположний документ, що проголосив рівність прав жінок і чоловіків. Документально ідеї гендерної рівності були вперше відображені в I-й програмі ООН «Розвиток жінок» (WID). Її основні положення ґрунтувалися на тому, що жінки – це ресурс людства, який здатний зробити вирішальний внесок в економічний розвиток світової спільноти, але він не використовується в необхідній мірі.

Стаття 1 цього документу проголошує: «Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні діяти стосовно один одного у дусі братерства» [11].

На основі Загальної декларації прав людини прийняті численні міжнародно-правові акти, якими заборонено порушення принципу рівності. Нормативно-правовий акт наднаціонального рівня Конвенція ООН «Про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок» (від 18.12.1979) [24], що

була ратифікована Україною 12 березня 1980 року, є основоположним документом, в якому узагальнено й зафіксовано принципи положення відносно статусу жінок. Згідно ст.1 Конвенції «поняття «дискримінація щодо жінок» означає «будь-яке розрізнення, виняток або обмеження за ознакою статі, яке має ефектом або цілком ослаблення чи зведення нанівець визнання, користування або здійснення жінками, незалежно від їхнього сімейного стану, на основі рівноправності чоловіків і жінок, прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, цивільній або будь-якій іншій області» [24].

Згідно зі ст. 4 Конвенції, «прийняття... спеціальних заходів, спрямованих на прискорення фактичної рівності між чоловіками та жінками, не вважається дискримінацією». Додається, що «особливий захист материнства не вважається дискримінацією за статтю» [24].

Важливим нормативно-правовим актом наднаціонального рівня є Пекінська декларація та Платформа дій, схвалених Четвертою Всесвітньою конференцією [34], із становища жінок, де визначено дванадцять проблемних стратегій (малозабезпеченість, освіта та навчання, здоров'я, насильство над жінками, збройні конфлікти, економіка, влада та прийняття рішень, механізми гендерної рівності, права людини, засоби масової інформації, навколишнє середовище та проблеми дівчат). У підсумкових документах Спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН «Жінки в 2000 році: рівність між чоловіками і жінками, розвиток і мир у XXI столітті» (2000 рік) [47] ці стратегії визнані пріоритетними і є підґрунтям формування правових норм гендерної рівності в Україні.

Документами, що закріплюють рівні права чоловіків та жінок є також Конвенція про дискримінацію у галузі праці та занять № 111 (1958 рік) [19], Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 рік) [30], Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966 рік) [31].

У міжнародних пактах про права людини, що є основою міжнародних стандартів, певні привілеї передбачені для жінок, а саме: у п.2 ст. 10 Міжнародного пакта про економічні, соціальні та культурні права передбачено зобов'язання держав-учасниць забезпечувати матерям особливу охорону протягом розумного періоду до і після пологів.

Щодо Конвенції Міжнародної Організації з Праці (МОП) [21], то Україна ратифікувала наступні міжнародні стандарти у сфері праці, які стосуються запровадження гендерної рівності у сфері праці та розширення економічних можливостей жінок:

- № 111. Конвенція про Дискримінацію (Працевлаштування та Зайнятість), 1958 [20];
- № 100. Конвенція щодо рівної оплати праці [21];
- № 156. Конвенція про працівників із сімейними обов'язками [22];
- № 183. Конвенція про захист материнства,

2000 та № 103 – Конвенція про захист материнства (переглянута), 1952 [23].

На зміну програмі WID, ООН розробила і з 2000 року почала впроваджувати нову програму «Гендер і розвиток» (GAD), в якій був запропонований альтернативний підхід до наявних проблем гендерної нерівності. Головною метою цієї програми стало створення умов, за яких жінка мала б можливість займатися плануванням суспільного розвитку і політикою гендерних змін в суспільстві. Програма «Гендер і розвиток» розглядає жінок більше як активних носіїв змін, ніж як пасивних одержувачів допомоги. Очікуваннями від цієї програми, в першу чергу від урядів держав – членів ООН, можна назвати впровадження гендерних підходів в політику і державне управління.

Мета статті – проаналізувати сучасний стан гендерної рівності в Україні та запропонувати шляхи удосконалення та розвитку національного рівня нормативно-правової бази держави з регулювання її гендерної політики

Виклад основного матеріалу. Напрацювання нормативно-правової бази з регулювання гендерної політики в Україні почалася ще в 1980 році з ратифікації «Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок». Гендерна рівність закріплена у Конституції України [26], одному з основних нормативно-правових актів національного рівня, що врегульовують гендерну рівність в Україні.

На думку дослідників, «порівняння змісту розділу II Конституції України з міжнародними актами, зокрема з тими, що складають Міжнародну хартію прав людини, а також з Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, свідчить що в Конституції в основному містяться ті ж гарантії щодо забезпечення прав та свобод жінок, що й в міжнародно – правових актах. Це означає, що Конституція, України відкриває перед державою та жінками України широку сферу можливостей щодо захисту своїх прав та свобод» [50].

Конституція України визначає ідеологію і політику держави щодо статусу жінки, її можливостей впливати на економічні та політичні процеси, які відбуваються у суспільстві. В ній на законодавчому рівні закріплюється рівність конституційних прав та свобод чоловіка та жінки. Щодо ствердження рівностей в правах статей велике значення має 23 стаття Конституції України, де наголошується, що «кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей» [26]. На конституційному рівні жінка і чоловік захищені від будь-яких незаконних повинностей. Проблематика гендерної рівності розглядається у ст.21, 24, 51. Центром правового регулювання гендерної рівності є стаття 21 Конституції України. Відповідно до неї, усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними, і тому, Основний закон визначає стійкість та ідентичність правових статусів чоловіка та жінки.

Крім того, проблематика гендерної рівності

закріплена не лише в межах статей Конституції, а й в інших законодавчих актах: Сімейному кодексі України (від 28.08.2018, підстава 2475-VIII) [43], Кримінальному кодексі [27]; Кримінально-процесуальному кодексі (від 13.04.2012 № 4651 VI) [28], Цивільному кодексі (від 16.01.2003 № 435 – IV) [53], Кодексі законів про працю від 10.12.1971 № 322-VIII) [17], Кодексі про адміністративні правопорушення (від 07.12.1984 № 8073-X) [18], Законі України «Про зайнятість населення» (від 05.07.2012 № 5067-VI) [14] та в багатьох інших вітчизняних законодавчих актах.

На переконання С. Харисової, «гендерна політика – це шлях консолідації суспільства» [51], адже рівність прав жінки і чоловіка забезпечується у частині 2 статті 24 Конституції України. Відповідно до визначених тверджень, жінка та чоловік мають в Україні рівні права і свободи в усіх галузях економічного, політичного, соціального і культурного життя. Зокрема, правовідносини в галузі майнових і немайнових свобод жінок регулюються головним чином кодифікаційними актами. Серед них: Цивільний і Цивільно-процесуальний кодекси України.

Чинне законодавство, визнаючи матеріальні і процесуальні засади охорони прав та законних інтересів фізичних, юридичних осіб і держави, не пов'язує цивільно-правові гарантії з суб'єктами права за їх статевими ознаками. На даний час чинне вітчизняне законодавство, що регулює питання рівності громадян в правах, принципово не суперечить нормам міжнародно-правових актів. Воно надає жінкам однаково з чоловіками громадську правоздатність і однакові можливості її реалізації. Чинне законодавство, зокрема, забезпечує їм рівні права при укладанні договорів і управлінні майном, а також рівне ставлення до них на всіх етапах розгляду в судах [50]. За порушення цивільно-правових норм встановлюється однакова відповідальність, як для жінок, так і для чоловіків. Таким чином, цивільне законодавство України встановлює юридичний захист прав жінок на рівній правовій основі з чоловіками.

Трудове законодавство України в багатьох випадках декларативно захищає права жінок у цій сфері, але реальна ситуація є набагато складнішою. Жінкам набагато складніше знайти гарно оплачувану роботу, а декларовані пільги часто сприяють тому, що роботодавці дуже обережно беруть на роботу жінок [9].

Україна – перша пострадянською державою, яка в 1998 році встановила кримінальну відповідальність за торгівлю людьми (ст. 149 Кримінального кодексу України) і прийняла Закон «Про попередження насильства в сім'ї» (2001 рік) [13], який визначає правові й організаційні засади запобігання насильству в сім'ї, а також органи й установи, відповідальні за здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї. У 2008 році до закону було внесено зміни. Відтепер він поширюється на відносини між особами, які перебувають у шлюбі, проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою, їхніх дітей, осіб, які перебувають під опікою чи піклуванням, є

родичами прямої або непрямої лінії споріднення за умови спільного проживання.

Проблемою, яка вимагає правового втручання з боку держави, залишається проблема насильства над жінками. На попередження й ліквідацію даного негативного явища спрямовано встановлення окремих складів злочинів в Кримінальному кодексі України, які передбачають кримінальну відповідальність [15].

На думку дослідника О. Фрицького, «вирішенням проблеми насильства над жінками в нашому суспільстві може бути вирішена за такими напрямками:

- більш детальний, розширений опис в адміністративному і кримінальному законодавстві України системи правового захисту жінок від насильства чи інших незаконних посягань;
- встановлення більш жорстких покарань та стягнень за подібні правопорушення» [50].

Гендерний підхід до аналізу становища жінок і чоловіків в українському суспільстві, міжстатевих відносин, місця й ролі кожної статі в розвитку громадянського суспільства вперше було обрано в 1999 році в межах проекту «Гендер у розвитку» Програми Розвитку ООН (ПРООН), результатом чого стало оприлюднення інформаційно-аналітичної доповіді «Гендерний аналіз українського суспільства» [5]. У 2001 році в результаті здійснення проекту ПРООН «Гендерна експертиза українського законодавства» Програми ПРООН «Сприяння гендерній рівності» та за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» були опубліковані результати гендерної експертизи конституційного та галузевого законодавства, здійсненої вітчизняними дослідниками Н. Болотіною [1], В. Буроменським [2], І. Лаврінчук [29], А. Олійник [32], З. Ромовською [42] та ін.

У 2000 році були ратифіковані «Цілі розвитку тисячоліття ООН» (обов'язкові для виконання до 2015 року), серед яких була визначена мета «забезпечення гендерної рівності». В рамках цієї мети Україна поставила два завдання:

1. Забезпечити гендерне співвідношення на рівні не менше 30 до 70% тієї чи іншої статі у представницьких органах влади та вищих рівнях виконавчої влади.
2. Скоротити наполовину розрив у доходах жінок і чоловіків.

Перераховані завдання мали на меті забезпечити гендерну рівність в політичній сфері і на ринку праці в Україні.

Причинами зазначених нормотворчих і законотворчих ініціатив стали численні прояви дискримінації за ознакою статі у всіх сферах життя українського суспільства.

Базовим нормативно-правовим документом, який відображає завдання держави щодо забезпечення гендерної рівності у відносинах між жінками і чоловіками, є Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей для жінок та чоловіків» (від 08.09.2005 № 2866-IV) [12] Законом визначаються основні напрями державної політики щодо забезпечення рівних прав та

можливостей жінок і чоловіків, повноваження Верховної Ради України з прав людини, Кабінету Міністрів України, органів виконавчої влади та місцевого самоврядування у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Слушною є думка Т. Головки, що вище згаданим Законом вперше запроваджується визначення таких термінів, як «дискримінація за ознакою статі», «гендерна рівність» тощо [6].

У 2005 році набув розвитку «Національний механізм забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», який передбачає законодавче врегулювання імплементації гендерної політики в усі сфери життєдіяльності та складається з системи центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, інституту радників з гендерних питань, інститутів громадянського суспільства. Структура і основні функції національного механізму визначені Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [12] та Указом Президента України «Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (від 26.07.2005 № 1135/2005) [48].

Нормативно-правовими документами, що закріплюють позиції уряду держави стосовно забезпечення гендерних прав, є Указ Президента України «Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (від 26.07.2005 № 1135/2005) [48]; Постанови Кабінету Міністрів України «Про підготовку та проведення Року гендерної рівності» (від 16.05.2007 № 741) [36] та «Про консультативно-дорадчі органи з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку та протидії торгівлі людьми» (від 05.09.2007 № 1087) [37]; Постанови Верховної Ради України «Про рекомендації парламентських слухань на тему: «Рівні права та рівні можливості в Україні: реалії та перспективи» (від 27.06.2007 № 1241-V) [38] та «Про рекомендації парламентських слухань «Сучасний стан та актуальні завдання у сфері попередження гендерного насильства» (від 22.03.2007 № 187-V) [39]; Указ Президента України «Про підвищення соціального статусу жінок в Україні» (від 25.04.2001 № 283/2001) [49]. Державна програма з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України (від 27.12.2006 № 1834) [10].

Законодавча база України щодо гендерної рівності також включає: Національну стратегію у сфері прав людини (від 25 серпня 2015 року № 501/2015) та План заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року (від 23 листопада 2015 року № 1393-р) [41], метою яких є гарантування рівних прав та можливостей для жінок та чоловіків в усіх сферах життя; Розпорядження Кабінету міністрів України «Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325

«Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року» (від 24 лютого 2016 р. № 113-р) [41], що є важливим кроком у напрямку реалізації повістки «Жінки, Мир, Безпека» в Україні.

Протягом 2006–2010 років у центральних органах виконавчої влади й обласних державних адміністраціях було створено ряд інституцій, відповідальних за реалізацію гендерної політики:

1. Гендерні робочі групи та координаційні ради;

2. Міжвідомчу раду з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання насильству в сім'ї та протидії торгівлі людьми (Кабінет Міністрів);

3. У структуру Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини була введена посада Представника Уповноваженого з питань дотримання прав дитини, недискримінації та гендерної рівності, а також створено Сектор з питань гендерної рівності;

4. Експертну раду з питань розгляду звернень за фактами дискримінації за ознакою статі – консультативно-дорадчий орган, що діє на постійній основі при Міністерстві соціальної політики України.

Згідно Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року проблему недостатнього рівня впровадження принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків передбачається розв'язати шляхом застосування комплексного підходу та здійснення заходів, спрямованих на виконання таких пріоритетів:

- удосконалення нормативно-правової бази, механізму проведення гендерно-правової експертизи та впровадження статистичних показників у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків:

- урахування гендерного компонента в програмах економічного та соціального розвитку з урахуванням актуальних потреб галузей і регіонів;

- розширення переліку статистичних показників за ознакою статі з розбивкою за іншими основними ознаками (вік, місце проживання, інвалідність, соціально-економічний статус тощо);

2. підвищення професійного рівня державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків:

- зменшення гендерного дисбалансу у сфері державної служби та управління людськими ресурсами;

- подолання гендерних стереотипів;

- внесення до програм курсів підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

3. протидія дискримінації за ознакою статі та дискримінації більше ніж за однією ознакою, зокрема удосконалення механізму реалізації права на захист від дискримінації за ознакою статі та дискримінації за кількома ознаками, однією з яких є

ознака статі, розгляду випадків такої дискримінації та життя відповідних заходів за його результатами;

4. виконання договірних та інших міжнародних зобов'язань щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків:

- збільшення частки жінок серед народних депутатів України, депутатів обласних та місцевих рад (міст обласного значення);

- зменшення розриву в оплаті праці;

5. залучення до виконання Програми міжнародних організацій та громадських об'єднань, діяльність яких спрямовується на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у суспільстві, зокрема зміцнення державно-приватного партнерства у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Поєднання політики гендерного інтегрування в усіх сферах життя і за всіма напрямками суспільного розвитку та поліпшення становища жінок у тих сферах, де існує нерівність (зокрема забезпечення рівних прав для жінок і чоловіків, наданих їм Конституцією України; розширення економічних можливостей для жінок у сферах зайнятості, розвитку підприємницького потенціалу; усунення негативних гендерних стереотипів; урахування особливих потреб усіх категорій жінок і чоловіків незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак), є основою забезпечення гендерної рівності та сталого розвитку суспільства.

Ця Програма враховує міжнародні інструменти ООН, Ради Європи, Європейського Союзу, ОБСЄ, рекомендації міжнародних моніторингових інституцій у сфері прав людини, а також положення Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони.

Новим імпульсом для розвитку гендерної політики в Україні стала Угода про Асоціацію між Україною та ЄС (від 13 серпня 2014 р. № 346) [46], яка зобов'язує до гарантування рівних можливостей для жінок та чоловіків у сферах працевлаштування, освіти, навчання, економіки, у суспільстві та прийнятті рішень. Забезпечення рівних можливостей жінок і чоловіків, боротьба з дискримінацією – важливі цілі співробітництва, визначені Угодою. Ці принципи у комплексі з використанням найкращих практик ЄС дали змогу підготувати орієнтовану на результат «Державну програму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року». Також у 2016 році проблематика гендерного балансу в державних структурах була включена до «Стратегії розвитку державного управління на період 2016-2020 років».

Окрім цього, у 2017 році, Україна внесла правки у законодавство щодо попередження домашнього насильства, криміналізувавши цей злочин, що відповідає положенням Конвенції Ради

Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) [25]; Нова Державна соціальна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року [40] спрямована на укріплення інституційних механізмів забезпечення гендерної рівності з комплексним підходом до подолання інституційних обмежень у сфері гендерної рівності.

Міністерство освіти і науки України приділяє неабияку увагу проблемі гендерного паритету. Головний орган у системі центральних органів виконавчої влади із забезпечення реалізації державної політики у сфері освіти, наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності розробив Стратегію упровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2020» [45]. Вище згадані законодавчі документи свідчать про провідну роль держави у вирішенні проблеми гендерної рівності в країні.

Демократичний шлях розвитку, обраний Україною, зумовлює спрямованість її законодавчої і державної діяльності на створення «відносин гендерного паритету між жінками і чоловіками в усіх сферах суспільного життя» [44, с.188].

Дослідження Індексу гендерного розриву із супроводжуваним його рейтингом країн світу за показником рівноправності чоловіків і жінок дозволяє здійснити аналіз динамічних змін гендерної рівності як в Україні, так і в інших країнах світу.

За визначенням міжнародних і вітчизняних експертів, в Україні наявна гендерна нерівність у політичному житті, доступі до економічних ресурсів, працевлаштуванні [7].

У рейтинговому порівнянні прийняли участь 144 країн світу, в кожній з яких оцінювалося прагнення нації до рівності статей на основі чотирьох ключових критеріїв: економічна складова і можливості для жінок, освіта, співвідношення статей при народженні і тривалість життя, а також участь жінок в політичному житті суспільства.

У топ-10 країн за індексом гендерної рівності увійшли Ісландія, Норвегія, Фінляндія, Швеція, Ірландія, Руанда, Філіппіни, Швейцарія, Словенія та Нова Зеландія.

Найкращий результат у сфері гендерної рівності Україна продемонструвала в 2006 році, посівши 48 місце. Тоді за параметром «здоров'я і виживання» Україна наблизилась до позначки 1.00, що означає повну гендерну рівність у цій сфері. Досить суттєво позиції України знизились протягом періоду з 2014 року (56 місце) по 2015 рік (67 місце). Станом на 2016 рік у рейтингу серед 142 країн за індексом гендерної рівності Україна зайняла 69 місце, що свідчить про погіршення цього показника в Україні (у порівнянні з 2014 роком (56 місце)/ У 2017 році Україна зайняла 61 місце в рейтингу гендерної рівності «The Global Gender Gap Report 2017» [16].

Звіт про глобальний гендерний розрив (Global Gender Gap Report): порівняльний аналіз рейтингових показників України за 2006-2016 рр.

Сфера	Результат України 2016 рік		Результат України 2006 рік
	Ранг	Бали (0.0 – повна нерівність, 1.0 – повна рівність)	Ранг
Освіта	26	1.000	25
Охорона здоров'я	40	0.979	1
Економічна участь і можливості	40	0.722	24
Політична участь	107	0.098	97
Разом	69 из 144	0.700	48 из 115

За результатами вищезазначеного дослідження, кращі показники Україна традиційно має в області доступу обох статей до освіти. Зокрема, звіт свідчить про майже повне охоплення первинним і вторинним рівнями освіти (початкова та повна загальна середня освіта). Що стосується сфери вищої освіти, жінки навіть мають кращі показники (в співвідношенні 88 до 77). Певний прогрес намітився щодо гендерної рівності в українській армії. Наприкінці 2017 року ВРУ ухвалила за основу законопроект, який дозволить українським жінкам – військовослужбовцям проходити службу нарівні з чоловіками. Вони зможуть займати високі офіцерські посади, підписувати контракт після 40 років, брати участь в спецопераціях і проходити військові збори. Значно гірше виглядають індекси економічної і політичної участі жінок. Надзвичайно є кількість жінок-депутатів (12%) національного парламенту і місцевих представницьких органів, на вищих посадах виконавчої влади або в місцевих органах управління. Що стосується економічного аспекту, то в середньому жінки в Україні отримують на 26% меншу зарплату, ніж чоловіки на аналогічній посаді. Однак, на законодавчому рівні питання економічної нерівності в Україні поки ще не підіймали. І хоча подібна тенденція певного «відчуження» жінок від політичної і економічної участі в цілому на даний момент швидше характерна світова тенденція, показники все ж відрізняються істотно. В середньому в світі жінки займають 22% місць в національних парламентах.

Спеціалістами Програми розвитку ООН було проведено дослідження на тему «Гендер та туризм: зайнятість та участь жінок у туризмі». Загальна картина свідчить про те, що туризм є надзвичайно важливою галуззю для жінок (в середньому 46% задіяних в туризмі – жінки), а відсоток зайнятих у туризмі жінок у більшості країн переважає їх загальну зайнятість в економіці (34-40%). За даними «Статистичного щорічника ООН» в готельно-ресторанному бізнесі задіяно: в Японії – 52%, в США – 47%, в Чехії – 55%, в Росії – 78%, в

Туреччині – 9%, в Україні – 76% жінок; в туризмі та екскурсійному обслуговуванні задіяно: в Японії – 44%, в США – 51%, в Чехії – 45%, в Росії – 48%, в Туреччині – 24%, в Україні – 50% жінок [22].

У цілому експертами відмічається прогрес у співвідношенні жінок і чоловіків серед законодавців, високопосадовців та управлінців, за яким Україна покращила свої рейтингові позиції, піднявшись із 27 на 23 сходинку.

Одночасно відмічається поглиблення нерівності в оплаті жіночої та чоловічої праці. за оцінками цього показника Україна за рік втратила 7 позицій, опустившись з 61 на 68 сходинку рейтингу.

Конфлікт на Сході України та глибока безпекова, соціальна, економічна та політична криза створили нові виклики для захисту та реалізації прав жінок в Україні. Специфічні гендерні проблеми, особливо актуальні на сьогодні, включають, але не обмежуються наступними: вкорінені гендерні стереотипи та дискримінація, які поглибилися внаслідок збройного конфлікту та створюють непропорційно високий вплив на жінок та фізичний ризик для чоловіків; зростаюча кількість випадків посттравматичного стресового розладу (ПТСР) серед військових та колишніх військових та розповсюджене домашнє насильство; дискримінація щодо внутрішньо переміщених жінок, дівчат, чоловіків та хлопчиків; і обмежена участь жінок у прийнятті рішень на всіх рівнях.

Просуваючи гендерну рівність як рушійну силу сталого розвитку країни, Представництво ООН в Україні підтримує уряд, парламент та громадянське суспільство у забезпеченні політичної, соціальної та економічної участі жінок, прискоренні розширення повноважень жінок та зміцнення їхньої ролі у процесі здійснення національних реформ, сприяючи дотриманню Україною своїх зобов'язань за міжнародними угодами, а також досягненню Цілей Сталого Розвитку до 2030 року [52].

Порядок денний зі сталого розвитку 2030 визнає, що права людини відіграють ключову

роль у розвитку, а гендерна рівність є необхідною умовою досягнення Цілей Сталого Розвитку (ЦСР), які особливу увагу зосереджують на вирішенні проблеми нерівності та дискримінації за принципом «нікого не залишити осторонь» та «досягати першими тих, хто лишається поза увагою».

Порядок денний зі сталого розвитку 2030 використовує подвійний підхід для просування гендерної рівності та розширення повноважень жінок та дівчат – гендерна рівність та розширення повноважень жінок визначається, як самостійна ціль (Ціль № 5), а також індикатори з гендерної рівності включені до всіх інших цілей із зобов'язанням збирати дані, скомпановані по статі та віку.

Забезпечення гендерної рівності було включено до 10 із 17 цілей, 25 з 86 завдань та 45 зі 172 індикаторів Національного Плану Дій «Цілі Сталого Розвитку України».

Гендерна тематична група ООН – це міжвідомчий механізм координації, метою якого є покращення ефективності діяльності системи ООН щодо запровадження гендерної рівності через надання технічної підтримки, експертизи щодо гендерного інтегрування та координації питань, пов'язаних з плануванням та адвокацією відповідно до Рамкової Програми Партнерства між Урядом України та ООН. Гендерна тематична група підтримує спільні зусилля агенцій ООН для прискорення включення гендерних питань до всієї діяльності системи ООН та роботи координаційних механізмів, зокрема, через Рамкову Програму Партнерства, приділяючи особливу увагу найбільш гострим проблемам гендерної нерівності. Наприклад, у напрямку 1 «Стале економічне зростання, навколишнє середовище і зайнятість» – ООН в Україні працює над зменшенням гендерного розриву в оплаті праці, просуванням гідних умов праці для чоловіків та жінок та рівний розподіл домашніх обов'язків та зобов'язань щодо догляду за дитиною тощо.

У напрямку 2 «Рівний доступ до якісних та інклюзивних послуг і соціального захисту» – ООН в Україні працює з гендерними аспектами епідемії ВІЛ, а також працює на подолання шкідливих соціальних норм, ставлень та стереотипів, які обмежують доступ до послуг серед жінок із уразливих соціальних груп населення тощо.

У напрямку 3 «Демократичне врядування, верховенство права і громадська участь» – ООН в Україні працює для того, щоб більше уваги приділялось питанням гендерної рівності під час виконання національних реформ, та розглядає проблему низького рівня представленості жінок на всіх рівнях прийняття рішень, адвокатуючи за введення гендерних квот, працює на ліквідацію дискримінаційних положень в національному законодавстві, тощо.

У напрямку 4 «Безпека громадян, соціальна єдність і відновлення з особливим акцентом на Східну Україну» серед іншого, – ООН працює з проблемою гендерно-обумовленого насильства (ГОН), сексуального насильства, пов'язаного з

конфліктом, та повісткою «Жінки, мир, безпека».

Гендерна тематична група ООН також підтримує підсилення міжвідомчої координації навколо питань, пов'язаних з гендерною рівністю. Вона являє собою майданчик для всіх агенцій, фондів та програм ООН, інформацією та досвідом щодо вирішення гендерних проблем. Група працює для встановлення ефективного партнерства та діалогу між ООН, Урядом, Парламентом та громадянським суспільством в усіх сферах гендерної рівності та прав жінок в Україні.

Проте, попри існуючу нормативну базу з питань гендерної рівності та розширення повноважень жінок, Україна досі стикається з викликами, які впливають на забезпечення рівних прав та можливостей жінок взагалі, а особливо тих, хто стикається з множинною дискримінацією. Сюди можна віднести слабке верховенство права, низьку спроможність до впровадження інституційних механізмів щодо забезпечення гендерної рівності та брак політичної волі.

У 2017 році вперше за всю історію підрахунку Індексу гендерного розриву (починаючи з 2006 року), у світі зафіксовано погіршення ситуації з гендерною нерівністю. Розрив між чоловіками і жінками склав 68% проти 68,3% у 2016 році, та 68,1% у 2015 році.

За таких темпів прогресу, для усунення загальної глобальної нерівності між чоловіками і жінками потрібно буде 100 років, проти 83 у 2016 році. Найбільший розрив між чоловіками і жінками лишається у сфері економіки, подолання якого, при поточних темпах, потребуватиме 217 років. Як зазначається дослідниками, покращення ситуації з гендерним паритетом може призвести до значних економічних дивідендів, які залежать від ситуації і проблем у конкретній країні. Повної гендерної рівності не вдалося досягти жодній країні світу. Натомість, найкраща ситуація у Ісландії, де гендерний розрив закритий на 88%, і яка, як і у 2016 році, посідає перше місце рейтингу.

Україна порівняно із дослідженням 2016 року покращила свої позиції на 8 пунктів і посіла 61 місце рейтингу.

Україна, незважаючи на незначний прогрес, все ще займає найгірші позиції у гендерному співвідношенні у сфері політичних прав та можливостей. Значення індексу тут склало 0,107.

Зокрема, за співвідношенням жінок і чоловіків у парламенті Україна має індекс 0,140, щодо розподілу посад міністрів – 0,150.

У цілому можна відмітити значний прогрес за показниками рівня оплати праці жінок і чоловіків за аналогічну роботу, за яким у поточному році Україна посіла 37 місце рейтингу, проти 59 у минулому.

Комітетом з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок 3-го березня 2017 року були надані Заключні зауваження до восьмого періодичного звіту України (Заклучні ремарки восьмого періодичного звіту), що підкреслюють існуючі прогалини та визначають кроки, які Україні необхідно здійснити для вирішення проблем,

пов'язаних із забезпеченням прав жінок. Заключні зауваження являють собою дорожню карту для виконання положень Конвенції «Про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок» протягом наступних чотирьох років.

Низький рівень участі жінок у політичних та суспільних процесах, низька представленість на високих позиціях, патріархальна культура, глибоко вкоринені гендерні стереотипи, поширеність гендерно-обумовленого насильства – лише деякі приклади системної гендерної нерівності в Україні. Реформи, які наразі виконує держава, приділяють недостатньо уваги питанням гендерної рівності, та виконанню міжнародних та національних зобов'язань щодо гендерної рівності та прав жінок, а також не враховують нові пріоритети, пов'язані з гендерною рівністю, які спричинені конфліктом.

На відміну від багатьох країн Африки та Азії, українські жінки мають фактично рівні можливості в сфері освіти, доступу до медичних послуг і правосуддя. Порівняно з Європейськими країнами в Україні зберігається найнижчий рівень гендерного балансу у галузі політичного представництва і керівництва державними та економічними процесами.

Невисокий показник України у світових рейтингах гендерного розриву не свідчить про катастрофічне погіршення політики недискримінації в країні. Проте, результати міжнародних досліджень яскраво демонструють відставання України від загальносвітових тенденцій і невисоку результативність гендерної політики, на відміну від інших держав.

Отже, законодавство України побудоване на принципах рівноправності жінок і чоловіків у всіх сферах людської життєдіяльності, що свідчить про високий рівень його розвитку та відповідності європейським стандартам. Однак не можна заперечувати, що існуюча система неприпустимості дискримінації жінок та чоловіків на практиці в окремих сферах все ж залишається малоефективною. Це стосується, наприклад, рівності жінок та чоловіків на оплату праці, дискримінації жінок при прийнятті на роботу, обмежені права чоловіків на захист батьківства. У зв'язку з цим держава повинна створити систему гарантій, що забезпечать виконання проголошених законодавством конституційних принципів гендерної рівності.

Дослідники з проблем гендерної рівності вважають, що «головна мета впровадження гендерного законодавства полягає у приведенні нормативної бази у відповідність із Законом України «про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» і міжнародними зобов'язаннями у сфері забезпечення гендерної рівності шляхом підтримки процесу аналізу і внесення змін до законодавства» [4].

Перший Український Жіночий Конгрес за ініціативи Міжфракційного депутатського об'єднання «Рівні можливості» [35] започаткував публічну платформу, яка зібрала близько п'ятиста учасниць та учасників з різних регіонів України,

закликає органи державної влади дотримуватися комплексного гендерного підходу у формуванні державної політики і констатує головні напрямки необхідні для гендерної рівності в Україні, а саме:

- впровадження законодавчих механізмів рівноправної участі жінок та чоловіків у виборчому процесі на національному та місцевому рівнях шляхом внесення змін до законодавства, які б унеможливили недотримання гендерних квот;

- ініціювання інформаційної кампанії щодо важливості впровадження гендерного квотування партійних списків;

- усунення дискримінаційних обмежень щодо участі жінок у сфері безпеки та оборони та розширення доступу жінок до навчання у закладах військової освіти, до військової служби та військових посад;

- сприяння реформуванню сектору безпеки та оборони з врахуванням принципу рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, а також запровадження посади радників із гендерних питань у секторі безпеки;

- посилення міжвідомчої співпраці щодо впровадження Національного плану дій виконання Резолюції ООН 1325;

- ініціювання суспільно-політичного діалогу для ратифікації Стамбульської Конвенції;

- вдосконалення національного законодавства для попередження, протидії і покарання гендерно обумовленого насильства;

- популяризування гендерно-орієнтованого бюджетування на загальнодержавному і місцевому рівнях;

- подолання гендерної дискримінації через скорочення і модернізацію переліку заборонених професій і робіт для жінок;

- імплементації Кабінетом Міністрів України Стратегії впровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти [33].

Висновки. По-перше, державна гендерна політика в Україні будується на основі міжнародних нормативно-правових актів, ратифікованих Україною, і регулюється національними нормативно-правовими актами щодо рівноправності між жінками і чоловіками, одним з основних яких є Конституція України, що визначає ідеологію і політику держави щодо статусу жінки, її можливостей впливати на економічні та політичні процеси, які відбуваються у суспільстві.

По-друге, у виконанні зобов'язань в рамках міжнародної нормативної бази щодо запровадження гендерної рівності та прав жінок в Україні неабияка підтримка Україні надається з боку системи ООН, нормативно-правова база якої, в свою чергу, відображає кореляцію щодо міжнародної нормативної бази.

По-третє, Україна, як і будь-яка країна світу, не зважаючи на існуючу нормативну базу з питань гендерної рівності та розширення повноважень жінок, стикається з викликами, які впливають на забезпечення рівних прав та можливостей жінок, тому необхідним є визнання важливості та необхідності творення законодавства, яке б сприяло закріпленню та

поширенню принципу гендерної рівності шляхом удосконалення та розвитку національного рівня нормативно-правової бази держави, саме:

- впровадженню законодавчих механізмів рівноправної участі жінок та чоловіків у виборчому процесі на національному та місцевому рівнях шляхом внесення змін до законодавства, які б унеможливили недотримання гендерних квот;

- ініціюванню інформаційної кампанії щодо важливості впровадження гендерного квотування партійних списків;

- сприянню реформуванню сектору безпеки та оборони з врахуванням принципу рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, а також запровадженню посади радників із гендерних питань у секторі безпеки;

- посиленню міжвідомчої співпраці щодо впровадження Національного плану дій виконання Резолюції ООН 1325;

- ініціюванню суспільно-політичного діалогу для ратифікації Стамбульської Конвенції;

- вдосконаленню національного законодавства для попередження, протидії і покарання гендерно обумовленого насильства та дискримінації;

- популяризуванню гендерно-орієнтованого бюджетування на загальнодержавному і місцевому рівнях;

- подоланню гендерної дискримінації через скорочення і модернізацію переліку заборонених професій і робіт для жінок.

Список літератури

1. Болотіна Н.Б. Соціальне законодавство України: Гендерна експертиза / Відп. ред. Т.М.Мельник. К.: Логос, 2001. 82 с.
2. Буроменський М.В. Міжнародне право: Гендерна експертиза / Відп. ред. Т.М.Мельник. К.: Логос, 2001. 40 с.
3. Гендерна політика в Україні: складний шлях від декларацій до позитивних дій [Електронний ресурс] / Ю. Біденко, В. Кисельова // Сайт «Хвиля». URL: <http://hvylya.net/analytics/society/genderna-politika-v-ukrayini-skladniy-shlyah-vid-deklaratsiy-do-pozitivnih-diy.html>.
4. Гендерна політика в системі державного управління : підручник / за заг. ред. М. М. Білинської. – Запоріжжя: Друкарський світ, 2011. 132 с.
5. Гендерний аналіз українського суспільства. К.: ПРООН, 1999. 293 с.
6. Головка Т.М. Правове забезпечення гендерної рівності в законодавстві України (кримінально-правовий аспект) / Т.М. Головка // Часопис Київського університету права. 2009. № 3. С. 219-224.
7. Грицяк Н. Формування гендерної політики в Україні: проблеми теорії, методології, практики: моногр. / Н. Грицяк. К.: Вид. НАДУ, 2004. 384 с.
8. Грицяк Н.В. Правове регулювання рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні: стан та шляхи вдосконалення / Н.В. Грицяк // Державне управління: теорія і практика. 2005. № 2.
9. Декларація про загальні засади державної політики України стосовно сім'ї та жінок. Офіційний вісник України. К., 1999. № 11. С. 11-12.
10. Державна програма з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року / Постанова Кабінету Міністрів України № 1834 від 27.12.2006 // Офіційний вісник України від 19.01.2007. 2007 р., № 1, стор. 91, стаття 25, код акта 38362/2007.
11. Загальна декларація прав людини ООН [Електронний ресурс] / Міжнародний документ(10.12.1948) – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
12. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (від 08.09.2005 року № 2866) / Указ Президента України № 2866 від 08.09.2005 року // Урядовий кур'єр. 2005. № 198 від 19.10.2005.
13. Закон «Про попередження насильства в сім'ї» // Урядовий кур'єр від 26.12.2001. № 241.
14. Закон України «Про зайнятість населення» / Голос України від 18.08.2012 / № 153-154 /.
15. Запобігання домашньому насильству і торгівлі жінками. Підручник з проведення тренінгів. – WinrockInternational: Київ, 2001 / [Електронний ресурс]. URL: <http://civic.ua/library/view.html?topic=4140>.
16. Звіт з глобального гендерного розриву за 2016 рік [Електронний ресурс] / Світовий економічний форум (07.11.2017). URL: <https://gtmarket.ru/ratings/global-gender-gap-index/info>.
17. Кодекс законів про працю. Відомості Верховної Ради УРСР від 17.12.1971. / Додаток до № 50.
18. Кодекс про адміністративні правопорушення / Відомості Верховної Ради УРСР від 18.12.1984. 1984 р., № 51, стаття 1122.
19. Конвенція про дискримінацію у галузі праці та занять № 111 (1958 рік) [Електронний ресурс]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_161
20. Конвенція про Дискримінацію (Працевлаштування та Зайнятість), 1958 / [Електронний ресурс]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_161.
21. Конвенція щодо рівної оплати праці / [Електронний ресурс]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_002.
22. Конвенція про працівників із сімейними обов'язками / [Електронний ресурс]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_010.
23. Конвенція про захист материнства, 2000 / [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_122.
24. Конвенція ООН «О ликвидации всех форм дискриминации относительно женщин». Международный документ от 18.12.1979 / Сборник Международных договоров СССР, вып. XXXVII. – М., 1983, с. 26-36.
25. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами / Конвенція (11.05.20110) [Електронний ресурс] / . – URL: https://humanrights.org.ua/tags/stambulska_konvenija_radi_jevropi
27. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. – № 30. Ст. 141.
28. Кримінальний кодекс від 06.10.2018, підстава 2530-VIII / Відомості Верховної Ради України від 29.06.2001. 2001 р., № 25, стаття 131.
29. Кримінально-процесуальний кодекс / Урядовий кур'єр від 06.06.2012. – № 99.

30. Лаврінчук І.П. Трудове законодавство України: Гендерна експертиза / Відп. ред. Т.М.Мельник. К.: Логос, 2001. 70 с.
31. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 рік) [Електронний ресурс]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043
32. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966 рік) [Електронний ресурс]. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%>
33. Олійник А.С. Конституційне законодавство України: Гендерна експертиза. К.: Логос, 2001. 77 с.
34. «Освіта: гендерний вимір – 2020» [Електронний ресурс]. URL: <https://mon.gov.ua/.../proekt-gendernoyi-strategiyi.doc>
35. Пекинская декларация от 15.09.1995. Международные конвенции и декларации о правах женщин и детей. М., 1997.
36. Перший Український Жіночий Конгрес «Рівні можливості» / [Електронний ресурс]. URL: <https://events.ukrinform.com/event/5020-pershiy-ukrayinskiy-zhinochiy-kongres-rivni-mozhливosti>
37. Постанова Кабінету Міністрів України «Про підготовку та проведення Року гендерної рівності» / Постанова Кабінету Міністрів України № 741 від 16.05.2007.
38. Постанова Кабінету Міністрів України «Про консультативно-дорадчі органи з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку та протидії торгівлі людьми» / Постанова Кабінету Міністрів України № 1087 від 05.09.2007 // Офіційний вісник України від 17.09.2007. 2007 р., № 67, стор. 11, стаття 2574, код акта 40906/2007.
39. Постанова Верховної Ради України «Про рекомендації парламентських слухань на тему: «Рівні права та рівні можливості в Україні: реалії та перспективи» / Постанова Верховної Ради України № 1241-V від 27.06.2007 // Голос України від 17.07.2007. № 123.
40. Постанова Верховної Ради України «Про рекомендації парламентських слухань «Сучасний стан та актуальні завдання у сфері попередження гендерного насильства» / Постанова Верховної Ради України № 187-V від 22.03.2007 // Відомості Верховної Ради України від 11.05.2007. – 2007 р., № 18, / 18-19 / стор. 754, стаття 273.
41. «Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року» / Постанова Кабінету Міністрів України №273 від 11 квітня 2018 року // Урядовий кур'єр від 04.05.2018. – №85.
42. «Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року» / Розпорядження Кабінету Міністрів України № 113-р від 24 лютого 2016 р // Урядовий кур'єр від 01.03.2016. № 40.
43. Ромовська З.В. Коментар до розділу II «Шлюб. Права та обов'язки подружжя» Сімейного кодексу України // Законодавство України: наук.-практ. коментарі. 2004. № 5. С. 3-13.
44. Сімейний кодекс України. – Голос України від 26.02.2002. № 38.
45. Соломка Е.Т. Законодавча база гендерних досліджень // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота. Вип. 25. С. 188-190.
46. Стратегія впровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2020» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/vprovadzhuuyuchi-strategiyu-gendernoyi-rivnosti-v-osviti-mi-tvorimomajbutnye-bez-seksizmu-i-domashnogo-nasillya-ivanna-klimpush-cincadze?=print>
47. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони // Офіційний вісник України. – від 26.09.2014, № 75, том 1. Стор. 83. Стаття 2125.
48. Спеціальна сесія Генеральної Асамблеї ООН «Жінки в 2000 році: рівність між чоловіками і жінками, розвиток і мир у XXI столітті» [Електронний ресурс]. URL: <http://www.un.org/ru/ga/sessions/special.shtml>
49. Указ Президента України «Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» / Указ Президента України № 1135/2005 від 26.07.2005 // Урядовий кур'єр. 2005. № 140 від 30.07.2005.
50. Указ Президента України «Про підвищення соціального статусу жінок в Україні» / Указ Президента України № 283/2001 від 25.04.2001 // Урядовий кур'єр від 04.05.2001. – № 78.
51. Фрицький О.Ф. Конституційно-правові аспекти забезпечення гендерної рівності в Україні / О.Ф. Фрицький, І.І. Романюк // Молодий вчений. № 5.1 (45.1), 2017 р. С. 146-148.
52. Харисова С.Ф. Гендерна політика – шлях консолідації суспільства / Жінка в Україні. К., 2001. Т. 23. 645 с.
53. Цілі Сталого Розвитку до 2030 року [Електронний ресурс]. URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholitia/tsili-staloho-rozvytku>.
54. Цивільний кодекс / Відомості Верховної Ради України від 03.10.2003. 2003 р., № 40, стаття 356.

References (transliterated)

1. Bolotina N.B. "Sotsialne zakonodavstvo Ukrainy: Genderna ekspertyza [Social legislation of Ukraine: Gender examination]" / Vidp. red. T.M.Melnyk. K.: Lohos, 2001. 82 p.
2. Buromenskyi M.V. "Mizhnarodne pravo: Genderna ekspertyza [International law: Gender expertise]" / Vidp. red. T.M.Melnyk. K.: Lohos, 2001. 40 p.
3. "Henderna polityka v Ukraini: skladnyi shliakh vid deklaratsii do pozytyvnykh dii [Gender policy in Ukraine: a difficult path from declarations to positive actions]" [Elektronnyi resurs] / Yu. Bidenko, V. Kyselova // Sait «Khvylya» URL: <http://hvylya.net/analytics/society/genderna-politika-v-ukrayini-skladnyy-shlyah-vid-deklaratsiy-do-pozitivnih-diy.html>.
4. "Genderna polityka v systemi derzhavnoho upravlinnia : pidruchnyk [Gender policy in public administration: a textbook]" / za zah. red. M. M. Bilynskoi. Zaporizhzhia: Drukarskyi svit, 2011. 132 p.
5. "Gendernyi analiz ukrainskoho suspilstva [Gender analysis of Ukrainian society]". K.: PROON, 1999. 293 p.
6. Holovko T.M. "Pravove zabezpechennia hendernoi rivnosti v zakonodavstvi Ukrainy (kryminalno-pravovyi aspekt) [Legal support of gender equality in the legislation of Ukraine (criminal law aspect)]" / T.M. Holovko // Chasopys Kyivskoho universytetu prava. 2009. № 3. P. 219-224.
7. Hrytsiak N. "Formuvannia hendernoi polityky v Ukraini: problemy teorii, metodolohii, praktyky: monohr.

[Formation of gender policy in Ukraine: problems of theory, methodology, practice: monograph] / N. Hrytsiak. K.: Vyd. NADU, 2004. 384 p.

8. Hrytsiak N.V. "Pravove rehuliuвання rinvnykh prav ta mozhlyvosti zhynok i cholovikiv v Ukraini: stan ta shliakhy vdoskonalennia [Legal regulation of equal rights and opportunities for women and men in Ukraine: the state and ways to improve]" / N.V. Hrytsiak // Derzhavne upravlinnia: teoriia i praktyka. 2005. № 2.

9. "Deklaratsiia pro zahalni zasady derzhavnoi polityky Ukrainy stosovno simi ta zhynok. Ofitsiinyi visnyk Ukrainy [Declaration on the general principles of state policy of Ukraine in relation to the family and women. Official Gazette of Ukraine]". K., 1999. № 11. P. 11-12.

10. "Derzhavna prohrama z utverdzhennia hendernoї rinvnosti v ukrainskomu suspilstvi na period do 2010 roku [State Program for Gender Equality in Ukrainian Society for the period up to 2010]" / Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 1834 vid 27.12.2006 // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy vid 19.01.2007. 2007 r., № 1, stor. 91, stattia 25, kod akta 38362/2007.

11. "Zahalna deklaratsiia prav liudyny OON [UN Universal Declaration of Human Rights]" [Elektronnyi resurs] / Mizhnarodnyi dokument(10.12.1948) URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

12. "Zakon Ukrainy "Pro zabezpechennia rinvnykh prav ta mozhlyvosti zhynok i cholovikiv" [Law of Ukraine "On Ensuring Equal Rights and Opportunities for Women and Men"]" (vid 08.09.2005 roku № 2866) / Ukaz Prezydenta Ukrainy № 2866 vid 08.09.2005 roku // Uriadovyi kurier. 2005. № 198 vid 19.10.2005.

13. "Zakon "Pro poperedzhennia nasylstva v simi" [Law "On Prevention of Domestic Violence"]" // Uriadovyi kurier vid 26.12.2001. № 241.

14. "Zakon Ukrainy "Pro zainiatist naseleennia" [Law of Ukraine "On Employment"]" / Holos Ukrainy vid 18.08.2012 / № 153-154 /.

15. "Zapobihannia domashnomu nasylstvu i torhivli zhinkamy [Prevention of domestic violence and trafficking in women.]. Pidruchnyk z provedennia treninhiv. – WinrockInternational: Kyiv, 2001 / [Elektronnyi resurs] / – Rezhym dostupu: <http://civic.ua/library/view.html?topic=4140>.

16. "Zvit z hlobalnoho hendernoho rozryvu za 2016 rik [Global Gender Gap Report 2016]" [Elektronnyi resurs] / Svitovyi ekonomichnyi forum (07.11.2017). URL: <https://gtmarket.ru/ratings/global-gender-gap-index/info>.

17. "Kodeks zakoniv pro pratsiu [Code of Labor Laws.]. Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR vid 17.12.1971. 1971 r. / Dodatok do № 50.

18. "Kodeks pro administrativni pravoporushennia [Code of Administrative Offenses]" / Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR vid 18.12.1984. 1984 r., № 51, stattia 1122.

19. "Konventsiiia pro dyskryminatsiiu u haluzi pratsi ta zaniat [Convention concerning Discrimination in Respect of Employment and Occupation]" № 111 (1958 rik) [Elektronnyi resurs]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_161

20. "Konventsiiia pro Diskryminatsiiu (Pratsevlashtuvannia ta Zainiatist) [Convention on Discrimination (Employment and Employment).], 1958 / [Elektronnyi resurs]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_161.

21. "Konventsiiia shchodo rinvnoi oplaty pratsi [Equal Pay Convention]" / [Elektronnyi resurs] URL: 1951 http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_002.

22. "Konventsiiia pro pratsivnykiv iz simeinymy oboviazkmy [Convention concerning Workers with Family Responsibilities]" / [Elektronnyi resurs] URL: 1981 http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_010.

23. "Konventsiiia pro zakhyst maternstva, 2000 [Maternity Protection Convention, 2000]" / [Elektronnyi resurs] URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_122.

24. "Konventsiiia OON «O lykvydatsyy vsekh form dyskryminatsyy odnosytelno zhenshchyn» [UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women.]. Mezhdunarodnyi dokument ot 18.12.1979 / Sbornyk Mezhdunarodnykh dohovorov SSSR, vyp. XXXVII. M., 1983, p. 26-36.

25. "Konventsiiia Rady Yevropy pro zapobihannia nasylstvu stosovno zhynok i domashnomu nasylstvu ta borotbu z tsymy yavyshechamy [Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence]" / Konventsiiia (11.05.20110) [Elektronnyi resurs] / URL: https://humanrights.org.ua/tags/stambulska_konvencija_radi_jevropi

26. "Konstyutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR [Constitution of Ukraine: Law of Ukraine of June 28, 1996 № 254k / 96-VR]" // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1996. № 30. St. 141.

27. "Kryminalnyi kodeks vid 06.10.2018, pidstava 2530-VIII [Criminal Code of October 6, 2018, grounds 2530-VIII]" / Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 29.06.2001. 2001 r., № 25, stattia 131.

28. "Kryminalno-protsesualnyi kodeks [Code of Criminal Procedure]" / Uriadovyi kurier vid 06.06.2012. № 99.

29. Lavrinchuk I.P. "Trudove zakonodavstvo Ukrainy: Genderna ekspertyza [Labor legislation of Ukraine: Gender expertise]" / Vidp. red. T.M.Melnyk. K.: Lohos, 2001. 70 p.

30. "Mizhnarodnyi pakt pro hromadianski ta politychni prava (1966 rik) [International Covenant on Civil and Political Rights (1966)]" [Elektronnyi resurs] URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043

31. "Mizhnarodnyi pakt pro ekonomichni, sotsialni ta kulturni prava (1966 rik) [International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (1966)]" [Elektronnyi resurs]. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%>.

32. Oliinyk A.S. "Konstyutsiine zakonodavstvo Ukrainy: Genderna ekspertyza [Constitutional legislation of Ukraine: Gender examination]". K.: Lohos, 2001. 77 p.

33. "Osvita: gendernyi vymir – 2020" ["Education: the gender dimension - 2020]" / [Elektronnyi resurs] URL: <https://mon.gov.ua/.../proekt-gendernoyi-strategiyi.doc>.

34. "Pekynskaia deklaratsiia ot 15.09.1995 [Beijing Declaration of 15.09.1995]" / Mezhdunarodnye konventsiiy y deklaratsyy o pravakh zhenshchyn y detei. M., 1997.

35. "Pershyi Ukrainyskyi Zhinochyi Konhres «Rivni mozhlyvosti» [First Ukrainian Women Congress "Equal Opportunity]" / [Elektronnyi resurs]. URL: <https://events.ukrinform.com/event/5020-pershiy-ukrayinskyi-zhinochy-kongres-rivni-mozhlyvosti>.

36. "Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro pidhotovku ta provedennia Roku hendernoї rinvnosti" [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On preparation and holding of the Year of Gender Equality]" / Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 741 vid 16.05.2007.

37. "Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro konsultativno-doradchi orhany z pytan simi, hendernoї

rivnosti, demografichnoho rozvytku ta protydyi torhivli liudmy” [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Advisory and Advisory Bodies on Family, Gender Equality, Demographic Development and Combating Trafficking in Human Beings"] / Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 1087 vid 05.09.2007 // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy vid 17.09.2007. 2007 r., № 67, stor. 11, stattia 2574, kod akta 40906/2007.

38. “Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy “Pro rekomendatsii parlamentskykh slukhan na temu: “Rivni prava ta rivni mozhyvosti v Ukraini: realii ta perspektyvy” [Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine "On the recommendations of the parliamentary hearings on" Equal rights and equal opportunities in Ukraine: realities and prospects "]” / Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy № 1241-V vid 27.06.2007 // Holos Ukrainy vid 17.07.2007. № 123.

39. Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy «Pro rekomendatsii parlamentskykh slukhan «Suchasnyi stan ta aktualni zavdannia u sferi poperedzhennia hendernoho nasylstva» / Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy № 187-V vid 22.03.2007 // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 11.05.2007. – 2007 r., № 18, / 18-19 / stor. 754, stattia 273.

40. “Pro zatverdzhennia Derzhavnoi sotsialnoi prohramy zabezpechennia rivnykh prav ta mozhyvostei zhinok i cholovikiv na period do 2021 roku” [“On approval of the State social program to ensure equal rights and opportunities for women and men until 2021”] / Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy №273 vid 11 kvitnia 2018 roku // Uriadovyi kurier vid 04.05.2018. №85.

41. “Pro zatverdzhennia Natsionalnogo planu dii z vykonannia rezoliutsii Rady Bezpeky OON 1325 “Zhinky, myr, bezpeka» na period do 2020 roku” [“On approval of the National Action Plan for the implementation of UN Security Council Resolution 1325” Women, Peace, Security “until 2020”] / Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy № 113-r vid 24 liutoho 2016 r // Uriadovyi kurier vid 01.03.2016. № 40.

42. Romovska Z.V. “Komentar do rozdilii II «Shliub. Prava ta oboviazky podruzzhzia» Simeinoho kodeksu Ukrainy [Commentary on Section II “Marriage. Rights and responsibilities of spouses” of the Family Code of Ukraine]” // Zakonodavstvo Ukrainy: nauk.-prakt. komentari. 2004. № 5. P. 3-13.

43. “Simeinyi kodeks Ukrainy [Family Code of Ukraine]”. Holos Ukrainy vid 26.02.2002. № 38.

44. Solomka E.T. “Zakonodavcha baza hendernykh doslidzhen [Legislative base of gender research]” // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. – Seriiia «Pedahohika, sotsialna robota. Vyp. 25. P. 188-190.

45. “Stratehiia uprovadzhenia hendernoii rivnosti ta nedyskryminatsii u sferi osvity “Osvita: hendernyi vymir – 2020” [Strategy for Gender Equality and Non-Discrimination in Education “Education: Gender Dimension – 2020”]

[Elektronnyi resurs]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/vprovadzhuyuchi-strategiyu-gendernoyi-rivnosti-v-osviti-mi-tvorimo-majbutnye-bez-seksizmu-i-domashnogo-nasillya-ivanna-klimpush-cincadze?=&print>

46. “Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnyim derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony [Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони]” // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. vid 26.09.2014, № 75, tom 1. Stor. 83. Stattia 2125.

47. “Spetsialna sesiia Heneralnoi Asamblei OON “Zhinky v 2000 rotsi: rivnist mizh cholovikamy i zhinkamy, rozvytok i myr u KhKhI stolitti” [Special Session of the UN General Assembly "Women in 2000: Equality between Men and Women, Development and Peace in the 21st Century"]” [Elektronnyi resurs]. URL: <http://www.un.org/ru/ga/sessions/special.shtml>

48. “Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro vdoskonalennia roboty tsentralnykh i mistsevykh orhaniv vykonavchoi vlady shchodo zabezpechennia rivnykh prav ta mozhyvostei zhinok i cholovikiv” [Decree of the President of Ukraine "On improving the work of central and local executive bodies to ensure equal rights and opportunities for women and men"]” / Ukaz Prezydenta Ukrainy № 1135/2005 vid 26.07.2005 // Uriadovyi kurier. – 2005. – № 140 vid 30.07.2005.

49. “Ukaz Prezydenta Ukrainy “Pro pidvyshchennia sotsialnogo statusu zhinok v Ukraini” [Decree of the President of Ukraine “On raising the social status of women in Ukraine”]” / Ukaz Prezydenta Ukrainy № 283/2001 vid 25.04.2001 // Uriadovyi kurier vid 04.05.2001. № 78.

50. Frytskyi O.F. “Konstytutsiino-pravovi aspekty zabezpechennia hendernoii rivnosti v Ukraini [Constitutional and legal aspects of ensuring gender equality in Ukraine]” / O.F. Frytskyi, I.I. Romaniuk // Molodyi vchenyi. № 5.1 (45.1), 2017. P. 146-148.

51. Kharysova S.F. “Henderna polityka – shliakh konsolidatsii suspilstva [Gender policy is a way of consolidating society]” / Zhinka v Ukraini. K., 2001. V. 23. 645 p., 10-11.

52. “Tsili Staloho Rozvytku do 2030 roku [Sustainable Development Goals by 2030]” [Elektronnyi resurs]. URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>.

53. “Tsyvilnyi kodeks [Civil Code]” / Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 03.10.2003. 2003, № 40, stattia 356.

Надійшла (received) 09.09.2021

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Грень Лариса Миколаївна (Грень Лариса Николаевна, Hren Larysa) – доктор наук з державного управління, професор, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», професор кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами ім. акад. І.А. Зязюна; м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4466-6018>